

URBRA *Urmakeri och Uttryck HB*

Henning Hammarlund *- grundaren till vår svenska fickurfabrik.*

Av Urmakare Petter Thörning, Thörnings Ur & Nya Ljung Agenturer – Älmhult

År 1887 grundades Sveriges enda fickurfabrik genom tiderna. På ett halvt hektar stort område mitt i ödemarken längs Mörrumsån i Svängsta grundade den då 29-årige urmakaren **Henning Hammarlund** fickurfabriken Halda. I Sverige hade det tidigare tillverkats både tornur som golvur och väggur på maskinell väg, men aldrig fickur. Henning Hammarlund startade från grunden. Han var ett mekaniskt geni och en idéspruta utan like, men 35 år senare skulle han ändå avlida fattig och bitter.

Född i Skåne

Henning Hammarlund föddes i Varaslöv utanför Helsingborg i Skåne den 30 december år 1857. Han var tidigt intresserad av mekanik och urmakeri och han tillverkade som barn olika typer av stora urverk, det första skall ha varit i trä!

Sin första anställning hade han på Helsingborgs Mekaniska Verkstad där han jobbade från 16 års ålder. Därefter fanns han som urmakarlärling hos Per Jönsson Holm i Ängelholm tills han fem år senare, i februari år 1879 reste till Stockholm för att studera. Men snart reste han vidare i sin iver att lära och han reste runt i sju år! Hamburg, Reval, Moskva, Warszawa, Wien, Berlin, Zurich, Basel, La Chaux-de-Fonds, Le Locle, Genève, Paris, London, New York och Chicago är några av de städer som han besökte och studerade i.

Inte bara studier

Men det var inte bara studier som den unge Henning ägnade sig åt. Redan som urmakarlärling började han konstruera nya lösningar på mer eller mindre gamla mekaniska problem. Detta fortsatte han med under sin studietid i Europa och USA. Vid en specialutställning i Paris år 1884 vann han bronsmedalj för konstruktionen av en fri gång till ett reseur och han erhöll därefter också flera guldmedaljer och penningpris för andra typer av mekaniska lösningar. Och det var dessa kunskaper Henning Hammarlund senare i livet tog till hjälp när det började gå dåligt med urfabrikationen.

URBRA Urmakeri och Uttryck HB

Svängsta

Hur kom då urfabriken Halda att ligga i lilla Svängsta, detta blygsamma lilla samhälle i Blekinge i södra Sverige? Enligt vad det berättas så var Hammarlund ofta ute och sökte efter en lämplig ort för sin fabrik, denna dröm som han nu efter alla sina resor burit med sig så länge. Han tillbringade en natt på gästgivaregården i Holje utanför Jämshög i Blekinge och sedan vandrade han mot Olofström och Hemsjö. Sedan skådade han lilla Svängsta och denna plats kunde han aldrig få ur sinnet. Han gjorde ytterligare en resa till USA och han funderade på några platser i Sverige, men han kunde aldrig slå Svängsta ur hågen och det var där som fabriken tillslut byggdes. För en köpeskilling på 800 kronor köpte Henning Hammarlund sin fabrikstomt. Och där byggdes nu Sveriges enda fickurfabrik.

Hårda arbetsdagar

Inget vet riktigt hur den lite spröde Henning Hammarlund orkade med allt arbete rent fysiskt. Han ledde dels byggarbetet med fabriken och dessutom fungerade han som lärare och instruktör för de tre lärlingar som hade anställning på fabriken från år 1887. Det skulle ju heller inte bara tillverkas klockor utan även alla verktyg och maskiner som behövdes för urtillverkningen. Hammarlund arbetade från klockan sex på morgonen med bygget, verktygen och eleverna. När de anställda hade gått hem på kvällen efter en lång dag fortsatte han med bokföring, korrespondans och alla andra sysslor som skulle skötas. Hammarlund beskrivs som patriarkalisk och han styrde sitt företag med hård hand. Han tillät ingen fackförening. Men han var trots allt mycket mån om sin personal och många beskriver honom som en föregångare inom personalvård. Detta trots att han ofta utdelade örfilar som straff och inte tillät vare sig sprit eller att någon roade sig på kvällen under arbetsveckan. Å andra sidan anordnade han ofta konfirmationskurser och evenemang som sång- och lekaftnar.

URBRA *Urmakeri och Uttryck HB*

Dålig ekonomi

Men trots en god fasad och en utmärkt affärsidé så drog Henning Hammarlund och Halda men dålig lönsamhet. Klocktillverkningen blev på det stora hela en förlustaffär och därför började fabriken nu tillverka andra artiklar såsom Halda Teleur, cyklar och Halda skrivmaskiner. Hammarlund skrev böcker och sålde mycket av sin alster via korrespondans, han var en skicklig reklamman och administratör. År 1914 kom kriget och detta blev ytterligare en svår tid för Halda. Men Hammarlund kände på sig att allt skulle lösa sig, landet kom att behöva så mycket bara kriget kunde komma till ända. Han byggde ut och skulle satsa hårt på skrivmaskinstillverkningen. Men det var mycket långa leveranstider på råmaterial och priserna sköt i höjden. Ingenting blev som det var tänkt, men trots det höll Hammarlunds optimism i sig ända till år 1916. Då var fabriken utbyggd med plats för 300 arbetare. Halda var redo att möta den dag då freden kom. Våren år 1917 stoppades alla lån som tagits för fabriken räkning. Henning Hammarlund försökte nu desperat att få fabriken på fötter och reste till Stockholm för att försöka sälja sin skrivmaskin. Han laborerade fram och tillbaka med sina aktier men råkade illa ut eftersom han vid ett tillfälle sålde samma aktier till två köpare.

Lämnade sitt livsverk

Henning Hammarlund var nu tvungen att lämna sin älskade fabrik. Den 30 december år 1917, på hans 60-årsdag, högtidlighölls fabriken 30:de år. Han hade nu lämnat bort sina aktier och avgått som verkställande direktör. En kort tid fanns han kvar som "konsulterande direktör".

Den 8 november 1918, vid 61 års ålder, lämnade Hammarlund sin urfabrik Svängsta. Han flyttade till Båstad och där bodde han nu ensam, bitter, med sviktande hälsa och brustet självförtroende. Han gav ut en liten bok som han kallade "Båstad och Bjärebygden" som beskriver Båstad med omgivningarna. Boken är skrivet på ett spartanskt sätt och den är mycket hastigt avslutad, den kom ut först efter det att Henning Hammarlund avlidit den 25 april år 1922. Han ligger begravd i södra hörnet på Båstads Kyrkogård.

Kuriosa (tillägg av annan författare)

Henning Hammarlund startade, drev och såg sitt livsverk, Halda Fickursfabrik i Svängsta, falla. Detta var en gåtfull man med otrolig motivering, arbetskapacitet och skaparglädje. Urmakare, uppfinnare, konstruktör... hans titlar var många. Han arbetade under 30 år med sin fabrik och utarbetade många lösningar och uppfinningar som idag är unika i Sverige och andra länder. Ta till exempel Halda Taxameter som fortfarande används i vissa fattiga länder, eller Halda Millegraf – en liten mekanisk kopieringsmaskin. Men han hade makter emot sig, ekonomisk kris, vissa delar av urbranschen, yttre intressen... Men Henning Hammarlund lever kvar i alla de klockor som tillverkades på Halda och som idag ofta är kära klenoder.